

Geliş Tarihi: 30.01.2025 Kabul Tarihi: 19.05.2025 Yayın Tarihi: 30.05.2025

10.71138/turkav.1630063

1944-1947 Turancı Yargılamalarda Sanık Kararlarına Yansıyan Cumhuriyet Algısı

Dr. Elif AKAR | [0000-0003-4235-2832](https://orcid.org/0000-0003-4235-2832) | elifakar@kku.edu.tr

Kırıkkale Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi , Kırıkkale, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01zhwwf82>

Öz

Tarihe Türkçü-Turancı olarak geçen 1944 yargılamaları, Türkiye Cumhuriyeti'nde siyaset-hukuk arasındaki ilişkinin dava sürecine yansıdığı bir dönem olmuş ve aralarında asker, devlet memuru, hukukçu, öğretmen gibi farklı mesleklerden olan birçok kişi sanık konumuna düşürülerek cumhuriyet ve hükümet karşıtı gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, 1947 yılına kadar devam eden süreç boyunca “Turancı Yargılamalar” şeklinde anılan dava sürecinde sanıkların ifadelerine göre Cumhuriyet konusu incelenecektir. Bahsi geçen dava sürecinde Cumhuriyet konusunu analiz etmek adına; Türk Tarih Kurumu Arşivi'nden elde edilen ve 1944 Yargılamalarında Askeri Hâkim olarak görevde bulunan Tuğgeneral M. Kemal Kalkan'a ait belgelerden yararlanılmıştır. Bu belgeler; Harf İnkılabının çoktan gerçekleştiği dava sürecinde yazılmış olmasına rağmen, Askeri Hâkim Tuğgeneral M. Kemal Kalkan'ın kendi el yazısı ile ve Osmanlıca olarak kaleme aldığı notlarından oluştuğu için transkribe gerektirmiştir. Bu zamana kadarki 1944 yargılama süreci hakkında yapılmış çalışmaların çoğu dönemi yaşayan ve yargılama sürecinde sanık olan kişilerin veya yakınlarının yazmış olduğu hatıralara dayanarak yazılmıştır. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nden edinilen belgeler süreç için resmi kaynak niteliğinde olduğundan oldukça önemlidir ve bu makaleye de kaynak olmuştur. 1944-1947 yargılama sürecinde dava metinlerinde “hükümeti devirmek”, “cumhuriyet rejimi aleyhtarı olmak” “vatana ihanet” kavramları sıklıkla geçmektedir. Farklı meslek gruplarının yargılandıklarını gördüğümüz duruşmalarda sanıklar kendilerini “Türk Milliyetçisi” ve “vatansever” olarak tanımlamıştır. “İrkçılık-Turancılık” suçlamalarını da severek kabul ettiklerini, hatta Alparslan Türkeş'in ifadesinden anlaşıldığı üzere bu suçlamaları kendisi için onur olarak kabul ettiğini görürüz. 1947'ye kadar tamamının haklarındaki suçlamalardan aklandığını gördüğümüz sanıkların Cumhuriyet rejimini ve mevcut hükümeti hedef alan amaçlarının olup olmadığı ise bu çalışmanın temel konuları arasındadır.

Anahtar Kelimeler

Cumhuriyet, 1944 Yargılamaları, Turan Davası, II. Dünya Savaşı, Milliyetçilik..

Sub. Date: 30.01.2025

Acc. Date: 19.05.2025

Pub. Date: 30.06.2025

10.71138/turkav.1630063

In the 1944 Trials, the Perception of the Republic as Reflected in the Statements, Defence and Appeal Decisions of the Defendants

Dr. Elif AKAR |

[0000-0003-4235-2832](https://orcid.org/0000-0003-4235-2832) |elifakar@kku.edu.tr

Kırıkkale University, Atatürk's Principles and History of Turkish
Revolution, Kırıkkale, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01zhwvf82>

Abstract

The 1944 trials, which went down in history as the Turkist-Turanist Trials, were a period in which the relationship between politics and law in the Republic of Turkey was reflected in the trial process and many people from different professions such as soldiers, civil servants, lawyers and teachers were accused and tried to be portrayed as anti-Republican and anti-government. In this study, the issue of the Republic will be analyzed according to the statements of the defendants during the trial process known as the “Turancı Trials” that continued until 1947. In order to analyze the issue of the Republic during the aforementioned trial process, documents obtained from the Archives of the Turkish Historical Society and belonging to Brigadier General M. Kemal Kalkan, who served as a Military Judge during the 1944 Trials, were used. Although these documents were written during the trial period when the Alphabet Revolution had already taken place, they required transcription because they consisted of the notes of the Military Judge Brigadier General M. Kemal Kalkan, written in his own handwriting and in Ottoman Turkish. Most of the studies on the 1944 trials to date have been based on the memoirs of people who lived through the period and were defendants in the trials, or their relatives. The documents obtained from the Archives of the Turkish Historical Society are very important as they are the official source for the process and have been the source for this article. During the 1944-1947 trials, the concepts of “overthrowing the government”, “being against the republican regime” and “treason” are frequently mentioned in the case texts. In the trials where different professional groups were put on trial, the defendants defined themselves as “Turkish Nationalists” and “patriots”. We see that they accepted the “Racism-Turanism” accusations willingly, and that Alparslan Türkeş even accepted these accusations as an honor for himself. Whether or not the defendants, all of whom were acquitted of the charges against them until 1947, had aims targeting the Republican regime and the current government is among the main topics of this study.

Giriş

Milliyetçilik düşüncesi, Aydınlanma Çağı'nın etkisiyle Avrupa'da doğmuş ve 19. yüzyılda ulus-devletlerin yükselişiyle küresel bir ideoloji haline gelmiştir.¹ Osmanlı İmparatorluğu'nda ise milliyetçi fikirler, özellikle Tanzimat dönemiyle birlikte Batı'daki gelişmelerin etkisiyle yayılmaya başlamış ve İmparatorluğun çok uluslu yapısının çözülmesinde önemli bir rol oynamıştır.²

Türk milliyetçiliği düşüncesi, başlangıçta Osmanlıcılık ve İslamcılık gibi farklı kimlik arayışları içinde şekillenmiş, ancak İmparatorluğun dağılma sürecinde Türk kimliğine odaklanan bir akım olarak belirginleşmiştir.³ Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte devletin benimsediği milliyetçilik anlayışı, ulusal birliği, laikliği ve modernleşmeyi temel almış, Türk tarih tezleri ve dil reformu gibi araçlarla ulusal kimliğin inşasında merkezi bir rol oynamıştır.⁴

Türkçülük düşüncesi ise, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki bu resmi milliyetçilik söylemi içinde yer almakla birlikte, zamanla farklı kırılma noktaları yaşamıştır. Özellikle 1930'lu yıllarda ırkçı ve Turancı ideolojilerin yükselişi, Türkçülük akımının devletin benimsediği vatandaşlık temelli milliyetçilik anlayışından sapmasına neden olmuştur.⁵ Bu dönemde, etnik köken ve kültürel birliğe yapılan vurgu, devletin kapsayıcı ulus anlayışıyla potansiyel çatışma alanları yaratmıştır.

Devletin milliyetçilik anlayışı ile Türkçülük arasındaki temel çatışma alanlarından biri, ulusal kimliğin tanımı ve sınırları olmuştur. Devletin resmi söylemi, tüm vatandaşları ortak bir siyasi kimlik altında birleştirmeyi hedeflerken, bazı Türkçü akımlar etnik ve kültürel homojenliği ön plana çıkarmış ve farklı etnik gruplara mesafeli bir duruş sergilemiştir.⁶ Ayrıca, Turancılık gibi pantürkist ideolojiler, Türkiye sınırlarını aşan bir ulusal birlik idealini savunarak devletin dış politika öncelikleriyle de ayrılmıştır. 1944 Turancı yargılamaları, bu çatışma alanlarının somut bir örneğini teşkil etmiş ve devletin resmi milliyetçilik anlayışına aykırı görülen Türkçü düşüncelere

¹ Eric J. Hobsbawm, *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press, Cambridge 1990, s. 14.

² Elie Kedourie, *Nationalism*, Praeger Publisher, Newyork 1962, s. 9.

³ Uriel Heyd, *Foundations of Turkish Nationalism: The life and Teachings of Ziya Gökalp*, Routledge, 2000, s. 33.

⁴ Erik J. Zürcher, *Turkey: A modern history*. I.B. Tauris, London 1994, s. 80.

⁵ Chris Kutschera, *Kemalizm ve Türk Milliyetçiliği*, İstanbul 2000, s. 76.

⁶ Ernest Gellner, *Nations and Nationalism*. Blackwell, Oxford 1983, s. 24.

karşı alınan tavrı gözler önüne sermiştir.

1944 yılında Türkiye'de gerçekleşen yargılamalar, Cumhuriyet Dönemi'nin siyasi, hukuki ve toplumsal yapılanmasının bir yansıması olarak, o dönemdeki Cumhuriyet algısını anlamak için kritik bir pencere sunar. 1944 yılında yaşanan yargılamaların, Cumhuriyet'in ideolojik ve toplumsal temelleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu anlamak için derinlemesine bir bakış gerekir. 1944 yılı Türkiye için, çok partili siyasi sisteme geçişin ilk adımlarını atmaya başladığı bir dönemdir. Uzun bir süredir devam eden tek parti yönetiminin ardından siyasi arenada çeşitli fikirler, görüşler ve öneriler çok partili sisteme geçişin öne çıkmasına neden olmuştur. Bu süreç Cumhuriyet algısının çeşitlenmeye başladığı bir evre olarak görülebilir.

Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Turan davası ile başlayan süreçte, 1944 yılında yaşanan yargılamalar, muhalefetin daha belirgin bir şekilde görünür hale geldiği bir zamana denk gelmektedir. Bu yargılamalar, Cumhuriyet Dönemi'nin o güne kadar izlediği ideolojiye sorgulayıcı bir bakışın başlangıcını simgeler. Cumhuriyet algısının, artık tek bir parti görüşü etrafında değil, farklı düşüncelerin çatışma ve uzlaşma süreçleriyle şekillendiği bir döneme doğru evrildiği süreç içerisinde gözlemlenebilir.⁷

Bu dönemdeki yargılamaların, Cumhuriyet'in temel değerleri ve idealleriyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu anlamak önemlidir. Çünkü bu yargılamalar, demokratikleşme çabalarıyla birlikte Cumhuriyet'in nasıl çok sesli bir yapıya doğru evrilmeye başladığını da göstermektedir. Aynı zamanda, hukukun üstünlüğünün vurgulanması ve adaletin sağlanması gibi ilkeler, Cumhuriyet algısının temel unsurları olarak ön plana çıkar. Ancak ne yazık ki 1944-1947 yılları arasındaki süreçte hukukun bağımsızlığından ya da siyasi erkin özgürlüğünden söz etmek ne yazık ki çok mümkün görünmemektedir. 1944 yılındaki yargılamalar, Cumhuriyet algısının daha karmaşık ve çok yönlü hal aldığı bir dönemi yansıması açısından, tek parti yönetiminin baskın ideolojisinin sorgulanmaya başladığı bu evre, Türkiye'nin siyasi, hukuki ve toplumsal gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu yargılamaların ardından Türkiye, çok sesli bir siyasi arenaya doğru ilerlemeye başlamış, Cumhuriyet algısı da bu değişimlere uyum sağlayarak evrilmiştir.⁸

Bu dönemdeki yargılamaların Cumhuriyet algısını etkileyen faktörlerinden

⁷ Necmettin Sefercioğlu, *3 Mayıs 1944 Türkcülik Davası*, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yay., Ankara 2009, s. 44.

⁸ Elif Akar, *Belgelerle 1944 Yargılamaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2024, s. 40-44.

biri de savaş sonrası uluslararası ve bölgesel durumdur. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya siyasi dengelerinde değişiklikler yaşanmakta ve Türkiye Cumhuriyeti, uluslararası ilişkilerini gözden geçirirken, demokratikleşme adımlarını da atmaya başlamaktadır. Bu süreçteki yargılamalar, Türkiye'nin daha demokratik ve özgürlükçü bir yapıya doğru ilerlemesini yansıtırken, Cumhuriyet algısının da bu yönde evrildiğini göstermektedir.⁹

Yargılamalar sırasında ortaya çıkan farklı görüşler, siyasi çeşitliliği ve muhalefetin varlığını vurgulamaktadır. Bu da Cumhuriyet algısının artık tek bir perspektifle değil, farklı görüşlerin çatışması ve rekabetiyle şekillendiği bir dönemi işaret etmektedir. Cumhuriyet ideallerinin ve ilkelerinin yorumlanması, çeşitli politik akımların etkisi altında şekillenmeye başlamıştır.

1944 yılında gerçekleşen yargılamalar, toplumun geniş kesimlerinin siyasi katılımını ve söz hakkını artırma isteğini de yansıtmaktadır. Bu da Cumhuriyet algısının, sadece devletin değil, vatandaşların da katkısıyla oluşan bir yapı olduğu fikrini güçlendirdi. Demokratikleşme çabalarının artması, bireylerin siyasi süreçlere daha fazla dâhil olmalarını teşvik etti ve bu da Cumhuriyet algısının daha katılımcı ve demokratik bir boyut kazanmasına yol açtı.

1944'te başlayan Türkçü-Turancı ve hatta ırkçı yargılamalar adıyla tarihe geçen süreç, 1947 yılında tüm sanıkların beraat etmesi ile sonuçlandı ve bu durum Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve dönemin mevcut hükümetini üzdü. Askeri Yargıtay Kararlarının ve Sıkıyönetim Mahkemeleri'nin bu kararı sonucunda bazı görevden almalar, farklı yerlere tayin edilme gibi durumlar yaşandı. Eskiden Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yle yakın olan Askeri Yargıtay ve Sıkıyönetim Mahkemesi üyelerinin araları açıldı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü durumdan rahatsızlığını ve kırılganlığını karara imza atmış tüm hâkimlere açıkça gösterdi. Bundan sonra sanıkların çoğu siyasi kararlardan kaynaklı eziyetli yargılanma süreçleri yaşadı. Fakat beraat eden sanıkların hayatı hiçbir zaman eskisi gibi olmadı. Bu sanıklardan eski görevlerine iade olamayanlar, farklı kadrolara yerleştirilenler, açığa alınanlar ve atama süreci uzayanlar oldu.¹⁰ Maddi ve manevi açıdan birçok sıkıntıya göğüs germek zorunda kaldılar. 1947'den sonra da kendilerine ve ailelerine yeni bir hayat kurmaları düşünüldüğü kadar kolay olmadı. Aşağıda detayları verilecek olan sanıkların yargılama süreçlerinde kendilerine isnad edilen suçların çok ağır

⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, Ankara 2012, s. 21.

¹⁰ Akar, *age*, s. 40-44.

ithamlar olduğu ve sanıkların bu suçlamaları kesin bir dille reddettikleri görülecektir. Çünkü hükümeti devirmek, cumhuriyet rejimine karşı çıkmak, hükümet aleyhinde çalışmalar yapmak hiçbir zaman sanıkların hedefleri arasında olmamıştır. Sadece bazı eylem ve söylemleri aleyhlerine kullanılmış, vatan sevgileri ve bağlı oldukları milliyetçilik akımı vatan hainliği ile yaftalanmalarına yol açmıştır. Takdir edileceği üzere, sanıkların meslekleri de düşünüldüğünde böyle bir hedeflerinin olmayacağı konusu açıktır. Burada hükümetin, sanıkların Turan akımını dile getirmelerinden duyduğu rahatsızlığın, İkinci Dünya Savaşı ve faşizm karşısında yükselişe geçen Komünizm akımının yarattığı gerginlikten kaynaklı olduğu söylenebilir. Bunun bedelini Türk milliyetçileri, ağır bir sorgulama ve devamında da yargılama süreci yaşayarak ödeyeceklerdir.¹¹

1.Yargılama Sürecinin Başlaması

3 Mayıs 1944 olaylarından sonra meydana gelen Irkçı-Turancı yargılamalar, ilk önce öğretmen Nihal Atsız ve yazar Sabahattin Ali arasında geçen bir hakaret davası ile başlamıştır. Aslında bu iki şahıs arasında davaya dönüşecek kadar problem oluşturacak gelişmenin temeli, Nihal Atsız'ın dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu'na kendi çıkarmış olduğu Orhun Dergisi'nin 15 ve 16. sayılarında¹² yayınlanan iki açık mektup yazması ile atılmıştır. Hükümetin beklemediği ve cüretkâr bir tavır olarak değerlendirilen bu mektuplar aslında kaba sözler, hakaret ya da küfür benzeri şeyler içermemektedir ve aksine son derece düzgün bir üslupla yazılmıştır. Ancak eleştirdiği kişilerin makamları münasebetiyle hükümet tarafından oldukça sert karşılanmıştır.¹³

Savaşa katılmama ve tarafsızlığını koruma konusunda kararlı olan Türkiye Cumhuriyeti, savaşı Almanya'nın kazanacağını düşünmektedir. Ancak tarihsel süreç bu öngörünün hatalı olduğunu Almanya'nın Rusya'ya yenilmesi ile kanıtlayacaktır.

Türk milliyetçisi cenah için bu gelişme, aslında doğrudan bağlantısı olmasa da dolaylı yollardan felaketin de başlangıcıdır. Çünkü hükümet artık bir

¹¹ Akar, *age*, s. 40-44.

¹² Bahsi geçen Orhun Dergisi'nin 15. Sayısı 15 Mart 1944'te yayınlanmış ve Şükrü Saraçoğlu'na hitaben ilk açık mektup bu sayıda neşredilmiştir. 15. Sayıdaki mektubun tamamı için Bkz. Necmeddin Sefercioğlu, *3 Mayıs 1944 Türkçülük Davası*, Ankara Türk Ocağı Yayını, Ankara 2009, s. 34. Orhun Dergisi'nin 16. Sayısı ise 1 Nisan 1944'te yayınlanmış, Şükrü Saraçoğlu'na yazılmış olan ikinci açık mektup da bu sayısında neşredilmiştir.

¹³ Akar, *age*, s. 44-46.

zamanlar hoş gördüğü bu politikadan vazgeçecek ve denge politikası kapsamında yönünü, zaferlerine yeni zaferler katarak ilerleyen Rusya'ya dönecektir. Irkçı-Turancı yargılamalar olarak tarihe geçen 1944-1947 yılları arasındaki sürecin başlaması ve temelini oluşturan Atsız-Ali davasını detaylı incelediğimizde bağlantıyı kurmak daha kolaylaşacaktır.

1.1.Dava Sürecinde Yargılananlar

07 Eylül 1944 Perşembe günü, İstanbul'da Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi'nde duruşmaların ve dava sürecinin başladığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin literatüre geçmiş, ilk ve tek Irkçılık davası olan bu yargılamanın hazırlık tahkikâtı 28/05/1944'te tamamlanmış, 31/08/1944'te¹⁴ de suçun tahkikâtı açılmıştır.¹⁵ Duruşmalar ise 07 Eylül 1944 tarihinden 29 Mart 1945 tarihine kadar sürmüştür.¹⁶

Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün İkinci Dünya Savaşı ve cephelerde yaşanan gelişmelerin etkisi ile Turancılık ve milliyetçilik konusunda önemli açıklamalarda bulunduğunu, Turancılığı karalayarak milliyetçilikten kesin çizgilerle ayırdığını ve halkı Turancılar konusunda bilgilendirme gereği duyarak bu konuda dikkatli olunması gerektiğini özellikle vurguladığını 19 Mayıs 1944 tarihli konuşmasında belirtmiştir.¹⁷ Cumhurbaşkanı İnönü'nün sadece kendi konuşmasında bu konuyu dile getirmekle kalmayıp, çevresinde kendisi gibi düşünen insanların da yazılarının neşredildiği Irkçılık-Turancılık adlı bir eseri piyasaya sürdüğü görülmektedir. Bu eserin ana teması; Turancılık akımının zararları ve ırkçılığın Turancılık ile eş değer olduğu, dolayısıyla zarar gelecek ve kaçınılması düşünülen bir konu olduğudur.¹⁸

1944 yargılama sürecinin ilk davası, Tophane'de gerçekleşmiş; dört ay süren, oturumlarda toplam 23 sanık sorgulanmış ve sanıklar bu sorgulamalar esnasında zaman zaman işkence olarak nitelendirilen muamelelere maruz kalmışlardır. Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi'nin başkanı Tümgeneral Yusuf Ziya Yazgan, duruşma yargıcı Yarbay Cevdet Erkut, üçüncü üye ise Albay Galip Kaan'dır. İddia makamında ise, sorgulama sürecinin ünlü savcısı

¹⁴ Türk Tarih Kurumu Arşivi, Bilge Kitabevi Koleksiyonu, 25/6-1B, Belge No:60, s. 2.

¹⁵ TTK-Arşiv, 25/6-1B, No:59, s. 1.

¹⁶ Akar, *age*, s. 58.

¹⁷ İsmet İnönü, "Irkçılık-Turancılık", *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları*:4, Maarif Matbaası, Ankara 1944, s. 1-19.

¹⁸ Akar, *age*, s. 48-52.

Kâzım Alöç bulunmaktadır.¹⁹ O dönemin Sıkıyönetim Komutanı ise Sabit Noyan'dır.²⁰ Bahsi geçen bu ilk mahkemede toplamda yargılanan sanık sayısı 23 kişidir ve aşağıdaki isimlerden oluşmaktadır;²¹

1. *Muvazzaaf Tabip Yüzbaşı, Fethi Tevetoglu,*
2. *Yedek Tabip Yüzbaşı, Hasan Ferid Cansever,*
3. *Muvazzaaf Piyade Üsteğmen, Alparslan Türkeş,*
4. *Yedek Nakliye Asteğmen, Fazıl Hisarcıklı,*
5. *Yedek Topçu Asteğmen, Zeki Özgür,*
6. *Yedek Piyade Teğmen, Nurullah Bariman,*
7. *Boğaziçi Lisesi'nde Edebiyat Öğretmeni, Nihal Atsız,*
8. *La Repubblica Gazetesi Yazarı, Reha Oğuz Türkkan,*
9. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Profesörü, Zeki Velidi Togan,*
10. *Yüksek Mühendis Mektebi 4. sınıf talebesinden, Cihat Savaş Fer,*
11. *Balıkesir Lisesi Edebiyat Öğretmeni, Necdet Sancar,*
12. *Adana Adliyesinde bâkim nâmzedi, Cabbar Şenel,*
13. *Gazi Terbiye Enstitüsü Pedagoji Şubesi 1. sınıf talebesinden, Cemal Oğuz Öcal,*
14. *İstanbul Belediyesi Müfettişlerinden, İsmet Rasin Tümtürk,*
15. *Ankara Devlet Konservatuarı Direktörü, Orhan Şaik Gökyay,*
16. *Boğaziçi Lisesi 11. sınıf talebesinden, Yusuf Kadıgil,*
17. *Dâhiliye Vekâleti Meskûn Mahaller Müdüriyetinde memur, Hikmet Tanyu,*
18. *Aydın Maliye Tahsîl Şefi, Hamza Sadi Özbeke,*
19. *Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü Tarih Profesörü, Hüseyin Namık Orbun,*
20. *Mühendis Mûte'abbid Çelikoğlu yanında müstahdem, Heybetullah İdil,*
21. *Ankara Adliyesinde bâkim nâmzedi, Said Bilgiç,*
22. *Yüksek Mühendis Mektebi 4. sınıf talebesinden, Muzaffer Eriş,*

¹⁹ Sefercioğlu, *age*, s. 21.

²⁰ Akar, *age*, s. 58-62.

²¹ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:58, s. 1.

23.Yüksek Mühendis Mektebi 4. sınıf talebesinden Fehiman Altan.

Sanıklar, Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesince 2090 numaralı raporda belirtilen, toplam yedi ana başlıkta toplanan suçlarla yargılanacaklardır.²² Sanıklara isnad edilen suçlar şunlardır:

1.Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini devirmek amacıyla gizli cemiyet kurmak ve bu kasıtlı gizli ittifak vücuda getirmek,

2.Aynı amaçla Bozkurtçular Gizli Göremini oluşturmak,

3.Türk Ceza Kânûnunun [142]'nci maddesinde²³ yazılı ve devletin Anayasa'sı ile belirlenmiş olan siyasî ve hukûkî düzenini yıkmak için propaganda yapmak ve medh ve istihsânda bulunmak,

4.Propaganda fiilinden dolayı Askerî Ceza Kânûnunun [148]'inci maddesi²⁴ içinde yer alan fiilleri işlemek,

²² Bkz. Ek-1, TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:58, s. 1.

²³ Belgelerde adı geçen Türk Ceza Kanunu, günümüzde mülga edilmiş olan 765 sayılı 01.03.1926 tarihinde kabul edilmiş olan ve 01.06.2005 tarihinde tüm ek değişiklikleriyle birlikte tamamen yürürlükten kaldırılmış olan ceza kanunumuzdur.

Türk Ceza Kanunu, **Madde-142**, Her kim 'Türkiye' de yahut ecnebi memleketlerde Hükümetin tasvibi olmaksızın asker yazmak veya sair suretlerle Türkiye Cumhuriyeti'nin bitaraflığını ihlal eder veya Hükümeti muharebe tehlikesine maruz kılarırsa beş seneden on seneye kadar hapis ile cezalandırılır. Yaptığı iş yüzünden bir harp olursa ceza on beş seneden aşağı olamaz. Eğer Hükümetin tasvibetmediği bu hareket Türkiye Cumhuriyeti'ni veya tebaasını yalnız mukabelei bilmişil tehlikesine maruz kılar veya cürmün faili üç aydan otuz aya kadar hapis cezası görür ve bunun neticesi olarak mukabelei bilmişil vukua gelmiş ise hapis cezası otuz aydan beş seneye kadar hapis cezası görür ve bunun neticesi olarak mukabelei bilmişil vukua gelmiş ise hapis cezası 30 aydan beş seneye kadar uzatılır.

²⁴ O dönemde, 1632 sayılı ve 22.05.1930 tarihinde kabul edilmiş olan, Askerî Ceza Kanunu yürürlüktedir.

Askerî Ceza Kanunu, **Madde-148**, "Askerî şahıslardan;

A) Siyasî bir partiye üye olmak için müracaat eden veya herhangi bir suretle siyasî partilere girenler,

B) Siyasî amaçla toplantı yapan veya aynı amaçla siyasî gösterilere katılanlar,

C) Siyasî amaçla nutuk söyleyen, demeç veren, yazı yazan veya telkinde bulunanlar,

D) Siyasî toplantılara resmi veya sivil kıyafetle katılanlar,

E) Herhangi bir sebeple yalnız veya toplu olarak siyasî mahiyette beyanname hazırlayan, hazırlanmış beyannameyi imzalayan, imzalatan veya yayın organlarına ulaştıran veya dağıtanlar,

Fiil daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, bir aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Bu cürümler, seferberlikte işlenirse ceza iki misli olarak hükmolunur." Şeklinde.

5. *Ordu mensûbu olmaları bakımından Askerî Ceza Kânûnunun [148]'inci maddesi gereğince yasak bir faaliyet olan siyasî makâleler yazmak ve bu yazılarla propaganda yapmak,*

6. *Büyük Millet Meclisi'nin ve Hükûmetin manevî kimliğine hakaret ve toplumun millî değerlerini kışkırtacak şekilde iki şahıs arasındaki dava konusunu abartmak için gösteri düzenlemek,*

7. *Türk Ceza Kânûnunun [143]'üncü maddesine²⁵ aykırı olarak "Memlekette izinsiz Türkistan Birliği" adına faaliyette bulunmak.²⁶*

Yukarıda belirtilen sanıkların yargılanacakları suçlar ve bu suçlara karşılık gelen cezalar, takdir edileceği üzere oldukça ağır ithamlardır. Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi bu suçların cezalarını, yargılananlar arasında askerî personel de olduğu için gerek Türk Ceza Kânûnu'ndan gerek Askerî Ceza Kânûnu'ndan ve bunların bağlı bulunduğu diğer usul ve esaslara bağlı olarak (Örneğin, Askerî Ceza Kânûnu, Askerî Muhakeme Usulü Kânûnu, Umumi Muhakeme Usulü Kânûnu, Matbuat Kânûnu, Tecemmüat Kânûnu, Adliye Harc Tarifesi Kânûnu vd. gibi) değerlendirmeye alacaktır. Sanıkların kesinleşmiş cezaları ilan edilirken Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi heyetinin bu cezaları verirken sanıkların iyi hallerini göz önünde bulundurmadığı, aksine cezaları uygun bir kılıf bulunarak belirli oranlarda, genelde altıda bir oranında arttırdıkları, yani cezaları katmerlenerek sanıkları mahkûm ettikleri görülmektedir.²⁷ 1944 yargılamalarında sanıkların çoğu devlet memurudur. Hatta içlerinde yüksek dereceli memurlar dahi bulunmaktadır. Dolayısı ile sanıkların kamu görevlisi olmaları Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi'nin cezalarını arttırarak vermesini kolaylaştırmıştır.

Burada asıl dikkati çeken, sanıkların suçlandıkları ilk maddenin Türkiye Cumhuriyeti rejimini devirmek gibi bir amaçlarının olduğu iddiasıdır ve bu iddia sanıkların yargılanacağı ilk madde olarak belirlenmiştir. Sanıkların çoğunun devlet memuru olduğu göz önünde bulundurulacak olursa böyle bir amacın Türk Milliyetçisi olmaları ve her yerde bu millî yaklaşımlarını vurgulu bir şekilde yaşamalarının etkisi olduğu düşünülebilir. Teknik olarak öğretmen

²⁵ TCK, **Madde-143**, Türkiye'de sakin bir Türk veya ecnebi harp zamanının gayride düşman bir devlete veya memurlarına doğrudan doğruya veya bilvasıta mühimmat veya Türkiye devletini mutazarır kılabilecek sair vesait tedarik ve ita eylerse bir seneden beş seneye kadar ağır hapis cezasına mahkûm olur ve bundan başka kendisinden iki yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır cezaya nakdi alınır.

²⁶ Bkz. Ek-1'deki belge (TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:58, s. 1.).

²⁷ Akar, *age*, s. 62-67.

kadrosunda bulunan, ya da teğmen rütbesinde olan, tıbbiyeli olan ya da hukuk fakültesi öğrencisi olan birinin Cumhuriyet rejimini devirmeye yönelik çalışmalar yapmaya güç yetirmesi çok mümkün görünmemektedir.

1.2.Cumhuriyeti Devirmek ve Mevcut Hükümeti Yıkma Amacı Söylemiyle Sanık Konumuna Düşürülenler

Türkiye Cumhuriyeti ve milliyetçilik kavramının var olan mı yoksa sonradan inşa edilen bir kavram mı olduğu mevzuu burada izah edilemeyecek kadar kapsamlı bir konu olduğu için, bahsi geçen yargılamalar döneminde sanıkların ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla kendilerine atfedilen bu suçtan nasıl kurtulmaya çalıştıkları üzerinde durulacaktır.

Cumhuriyet rejimi karşısında Turancılık akımını ve Türk milliyetçiliğini tehdit olarak gören devlet idaresinin başında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bulunmaktadır²⁸ ve 19 Mayıs Nutkunda dönemin Türk milliyetçilerine ithafen görüşlerini sert bir şekilde belirtmiştir. İnönü'nün konu ile ilgili düşüncesi aşağıdaki ifadelerinden anlaşılmaktadır.

*“Turancılar, Türk Milletini bütün komşularıyla onulmaz bir surette derhal düşman yapmak için birebir tilsimi bulmuşlardır. Bu kadar şüursuz ve vicdansız fesatçıların tezvirlerine Türk Milletinin mukadderatını kaptırmamak için elbette Cumhuriyetin, bütün tedbirlerini kullanacağız. Fesatçılar, genç çocukları ve saf Vatandaşları aldatan fikirlerini Millet karşısında açıktan açığa münakaşa edemeyeceğimizi sanmışlardır. Aldanmışlardır ve daha çok aldanacaklardır.”*²⁹

Hükümeti yıkma amacıyla gizli cemiyet kurma suçundan Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi'nde Reha Oğuz Türkkan, Cihat Savaş Fer, Nurullah Barıman, Muzaffer Eriş, Zeki Özgür, Yusuf Kadıgil, İsmet Rasin Tümtürk, Hamza Sadi Özbek, Hikmet Tanyu ve Fehiman Altan olmak üzere toplamda on kişiden oluşan sanıklar ceza almıştır. Bu gizli cemiyetin adı önce Lise Göremi daha sonra da Bozkurtçular Göremi'dir. 1940 ve 1941 yılları arasında kurulan ve yeminle girilen bu gizli cemiyetin amaçları arasında iddiaya göre mevcut hükümeti yıkmak da vardır.³⁰ Bozkurtçular Göremi, Lise Göremi ya da Görem Cemiyeti olarak adlandırılan cemiyetin devamı olarak kurulmuştur. TCK-171. maddenin ikinci fıkrası hükmüne göre sanıkların bu suçtan

²⁸ İnönü, *age*, s. 1-19.

²⁹ İsmet İnönü, “19 Mayıs Nutku”, *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları:4*, Maarif Matbaası, Ankara 1944, s. 7-8.

³⁰ Bkz. Ek-2, TTK-Arşiv, 25/6-1A, Belge No:22, s. 37.

cezalandırılmaları talep edilmiştir. Mahkemenin verdiği bu hüküm³¹ ise ve Bozkurtçular Göremi'nin takibat başlamadan önce dağılmış olmaları nedeniyle bozulmuş bir hükümdür.³²

Askerî Yargıtay buraya kadar ifade ettiği sebepler yüzünden sanıklar hakkında verilen hükmü bozmuş ve Irkçılık-Turancılık konusundan onları beraat ettirmiştir. Bunlara ilaveten, Askerî Yargıtay Genel Kurulunca kabul edilmiş ve bir kısım sanıklar aleyhinde hükmün bozulmasını gerektiren Adlî Âmir'in 4 numaralı temyiz sebebi³³ konusu da vardır.³⁴

'Türkiye Cumhuriyeti'nde kuvvetler ayrılığı ilkesi esas alınıp, yargı bağımsız mahkemelere verilmişse de 1944-1947 yılları arasında yaşananlar ne yazık ki bize bunun aksini kanıtlamaktadır. Dönem dönem olağanüstü hallerin ve sıkıyönetimlerin ilan edilmiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nde; katılmadığı ve tarafsızlığını koruduğu, İkinci Dünya Savaşı yüzünden bazı illerde sıkıyönetim ilan edilmiştir ve bilindiği üzere Turancı Yargılamalar da İstanbul'da sıkıyönetim mahkemelerinde görülmüştür.³⁵

2.Sanıkların İfadelerinde Cumhuriyet Rejimini Yıkma Amaçları

2.1. Hüseyin Nihal Atsız

Hüseyin Nihal Atsız, 20. yüzyılın ortalarında Türk toplumunda büyük bir etki bırakan önemli bir figürdür. Edebiyatçı, yazar, öğretmen ve özellikle Türkçülük akımının önde gelen temsilcilerinden biri olarak bilinir. Ancak, düşünce ve görüşleri nedeniyle 1944 yılında gerçekleşen yargılamalarda önemli bir rol oynamış ve dönemin siyasi ortamında tartışmalara yol açmıştır.

1944 yılında Türkiye, II. Dünya Savaşı'nın etkilerini hissettiği bir dönem geçirirken bu esnada, Hüseyin Nihal Atsız ve benzer düşüncelere sahip diğer

³¹ Akar, *age*, s. 193.

³² Bozkurtçular Göremi ve kararlar hakkında detaylı bilgi için ayrıca Bkz. TTK-Arşiv, 25/6-1A, Belge No:22, s. 37.

³³ Akar, *age*, s. 186-187.

³⁴ Bahsi geçen temyiz sebebi şudur; "Bir Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi [Bozkurt Göremi]'ni tedkik ederken kurulan bu Göremi [Hükümeti devirmek maksadıyla birleşmek Irkçılık, Turancılık propagandası yapmak ve propagandayı yapmak için cemiyet kurmak] diye üç kısma ayırmış [Hükümeti devirmek ve propaganda yapmak] fiillerini son tabkîkât açılma kararında ve esâs hakkındaki iddi'ada yazılı bulunmasından dolayı hükme bağlanmış ve fakat [Propaganda yapmak için kurulan cemiyet] hakkında hiç bir talep olmadığından ceza ta'yinine mahall olmadığına ve yeniden da'vâ açılması lâzım geldiğine karar vermiştir." (TTK-Arşiv, 25/6-1A, Belge No:21, s. 36).

³⁵ Akar, *age*, s. 226.

kişiler, Türk milliyetçiliğini temel alan fikirlerini yayımladılar. Bu düşünceler, o dönemdeki siyasi yönetim tarafından tehlikeli ve istikrarsızlaştırıcı olarak değerlendirildi. Atsız'ın "Turan" ideali, Türk halklarının birliğini ve gücünü vurgularken, bazıları tarafından etnik ve milliyetçilik temelli ayrışmayı teşvik ettiği şeklinde yorumlandı.

1944 yılında Hüseyin Nihal Atsız ve çeşitli diğer yazarlar, ırkçı ve ayrılıkçı propagandayı desteklemekle suçlandılar. Bu durum, o dönemdeki çok partili siyasi sistemin belirsizliği ve siyasi güç mücadelelerinin yarattığı gerginlikle birleştiğinde, önemli bir ideolojik çatışmanın fitilini ateşlemiştir. Atsız ve diğer sanıkların yargılanması, siyasi iktidarın düşüncelerin ifade özgürlüğü ile sınırlarını çizmeye çalıştığı bir an olarak ön plana çıkmıştır.

Yargılamalar sonucunda Hüseyin Nihal Atsız ve bazı diğer sanıklar suçlu bulundu ve hapis cezalarına çarptırıldı. Sanıkların yapmış oldukları yayınlarında ya da konuşmalarında belirttikleri Türkçülük ve Irkçılık konusu Askerî Yargıtay'a göre Anayasa'ya aykırı bir durum teşkil etmemektedir.³⁶ Bu olaylar, Türkiye'de siyasi düşünce özgürlüğü, milliyetçilik, etnik kimlik ve devletin rolü gibi temel meseleleri tartışmaya açtı. Atsız'ın yargılaması ve sonrasında ortaya çıkan kamuoyu tepkileri, dönemin siyasi karar alıcılarını ve toplumu derinden etkiledi.

Hüseyin Nihal Atsız ve 1944 yargılamaları, Türk toplumunda ve siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Bu olaylar, farklı düşünce ve görüşlerin çatıştığı bir dönemde gerçekleşmiştir ve hâlâ Türkiye'nin sosyal ve siyasi yapısını anlamak için incelenmesi gereken önemli bir tarihi olay olarak durmaktadır.

2.1.1. Hüseyin Nihal Atsız ve Cumhuriyet: Düşünce, Eleştiri ve İdeolojik Çatışma

Hüseyin Nihal Atsız, Türk düşünce dünyasının önemli isimlerinden biridir ve özellikle Türk milliyetçiliğinin önde gelen savunucularından biri olarak tanınır. Cumhuriyet dönemi Türkiye'sindeki siyasi, kültürel ve ideolojik değişimleri etkileyen bir figürdür. Atsız'ın Cumhuriyet ve onun getirdiği değişiklikler hakkındaki düşünceleri hem hayranlık hem de eleştiri içerir.

Cumhuriyet, 1923 yılında Türkiye'de kurulan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine geçen laik, demokratik ve ulusal bir devlet şeklinde tanımlanırken; Cumhuriyet Dönemi, Türkiye'nin modernleşme ve Batılaşma çabaları, hukuki reformlar, eğitimdeki değişiklikler ve toplumsal

³⁶ Bkz. Ek-3, TTK-Arşiv, 25/6-1A, Belge No:20, s. 33.

dönüşümler gibi pek çok önemli gelişmeyi de kapsamaktadır. Ancak, Cumhuriyet Dönemi reformları ve laiklik ilkesi, bazı çevrelerde olumlu karşılanmamış ve eleştirilmiştir.

Hüseyin Nihal Atsız, Cumhuriyet'in getirdiği modernleşme ve Batılılaşma çabalarını, özellikle Türk kültürünün geleneksel değerlerine zarar vermek ve Batı'nın etkisine fazlasıyla açık olmak olarak eleştirmiştir. Atsız, Türk milletinin köklerine, tarihine ve geleneklerine daha fazla sahip çıkılması gerektiğini savunur. Onun perspektifine göre, Batılılaşma ve modernleşme süreçleri, Türk kimliğini zayıflatmış ve ulusal birliği tehdit etmiştir.

Atsız'ın Cumhuriyet hakkındaki eleştirileri, aynı zamanda dönemin resmî ideolojisinin yani Kemalizm'in temel prensiplerine de meydan okuyan bir nitelik taşır. Kemalizm, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin temel ideolojik çerçevesini oluşturmuş ve laiklik, devrimcilik, milliyetçilik ve halkçılık gibi ilkeleri içermiştir. Atsız'ın düşünceleri, özellikle milliyetçilik ve ırkçılıkla ilgili açıklamaları nedeniyle Kemalist düşünce ile çatışma içindeydi.

Hüseyin Nihal Atsız'ın Cumhuriyet dönemi ve onun getirdiği değişiklikler hakkındaki görüşleri, karmaşık bir tartışma alanını oluşturur. Atsız'ın eleştirileri, dönemin ideolojik ortamının sınırlarını zorlamış ve Türk milliyetçiliği ile modern Cumhuriyet değerlerinin çatıştığı bir noktayı temsil etmiştir. Bugün bile, Atsız'ın düşünceleri, Türkiye'nin kimliği, modernleşme süreçleri ve milli değerleri üzerine yapılan tartışmalarda etkisini sürdürmektedir.

1944 yargılamaları sürerken Hüseyin Nihal Atsız Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi'ndeki ifadelerinde kendisini ifade ederken, geniş manada Türkçü ve milliyetçi olduğunu, Turancılık ile Türkçülüğün aynı manada olduğunu belirtmiştir.³⁷ Yine Atsız'ın duruşmalardaki ırkçılık hakkındaki ifadelerine göre, milliyetçilik denince Türkçülük anlaşılmaktadır.³⁸ Türk ırkı Türkiye'de hâkim ırk olmak zorundadır. Türk olmayan unsurlar devlet yönetiminden temizlenmelidir. Şimdiki cumhuriyet idaresi Atsız için klasik manâda bir cumhuriyet idaresi değildir. Bu yüzden cumhuriyeti çok ağır bir surette eleştirmiş ve hakaret etmiştir.³⁹

Nihal Atsız'ın ifadelerinde Atatürk hakkındaki olumsuz düşünceleri ve

³⁷ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:124, s. 62.

³⁸ Nihal Atsız'ın duruşmalarda ifade ettiği, ırkçılık hakkındaki görüşleri için ayrıca, Bkz. TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:125, s. 63, Bkz. TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:126, s. 64, Bkz. TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:127, s. 65.

³⁹ Akar, *age*, s. 114-117.

yorumları dava kayıtlarına yansımıştır. Atsız'ın ifadelerinden cumhuriyet karşıtlığını görmek mümkündür. Hüseyin Nihal Atsız'ın 21/7/1944 tarihinde alınmış olan hazırlık tahkikâtı ifadesinde cumhuriyet rejimi hakkında aşağıdaki açıklamaları yaptığı görülmektedir;

*“Cumhuriyet, hükümet, meclis hakkındaki sözleri kendi kardeşi Necdet'in söyler olduğunu kendi karısına da söylemiş bulunduğunu, kendisine çok yakın hissettiği Alparslan gibi yakın arkadaşlarının da bildiklerini ve onlara sırasında ve yerinde ve tamamen tenkîd mâhiyetinde söylemiş olduğu, meclis-i cumhuriyet, millet, hükümet hakkındaki fikirlerini bilhâssa kardeşi Necdet Sancar'a mektupla yazdığını ve yazdığı mektupların bir kısmını karısının okuduğunu ve bu düşüncelerinin bir kısmını da anlatmış bulunduğunu ne de olsa zevceler, kocalarının te'siri altında olduklarını ve okuyabileceklerini, konuşma sırasında samîmi ve milliyetçi dostlarına bu fikirleri anlatmış ve ders takdîrinde ancak îcâb ettiği kadar ve ders hâricindeki hasbihâllerde de hakîki fikirleri îzâh etmiş bulunduğunu ve kardeşi Necdet'in Irkçılık ve Cumhuriyetçilik noktalarında kendisi gibi düşündüğünü bu sebeple yalnız ona yazdığı mektuplarda cumhuriyetle alay eder gibi kelimeler kullandığını ve husûsî olarak vasiyetnâmesinde de cumhuriyet için rahatını fedâ edemeyeceğini, oğluna cumhuriyetin pespâyelik oluşunun öğrenmesini, cumhuriyetle lehindeki propagandalarından kaçmasını zevcesi Bayan Bedriye'ye yazdığını, milletin eski şu'urunu gâib etmiş olduğunu, eskiden kendisini Türk olmayanlardan üstün görmesine mukâbil şimdi Türk olmayanların ellerinde idâre-i hükümet bulunduğunu ve bu icrâata tahammül noktasından şu'ursuz olduğunu söylemiştir”.*⁴⁰

Mahkeme kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla Atsız, komünizmi memleket için yıkıcı bir tehlike olarak görmüş bu yüzden de üniversite gençlerinin komünist fikirli profesörlere karşı cephe almasını istemiştir. Bazen arkadaşlarına yazdığı mektuplarda komünizme karşı gençleri örgütlemeye yönelik öğütlere yer vermiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde ne sözlü ne de yazılı, arkadaşlarına yazdığı mektuplarda tahkir yollu bir kelime ya da ibare kullanmadığını mahkemede belirtmiş ve iddiaları kabul etmemiştir. Oğlu için yazdığı vasiyetnamesinde ve Necdet Sancar'a yazdığı mektupta “cumhuriyet veled-i zinalarının”⁴¹ oğlunun ahlakını bozduğundan bahsetmesi

⁴⁰ Bkz. Ek-4, TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:129, s. 67 ve Bkz. Ek-5, TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:130, s. 68.

⁴¹ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:128, s. 66.

ve bu ifadeyi kullanması elbette ki cumhuriyete bir hakaret niteliğindedir. Ancak Atsız bunu kabul etmemiş ve ifadesinde reddetmiştir.⁴²

Nihal Atsız'ın Cumhuriyet düşmanlığının, mecliste Türk ırkından olmayanlar olduğu için, kendisini önceden üstün hissederken artık bu üstünlüğünü kaybetmiş olmasından geldiği düşünülebilir. Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi'ndeki ifadesinde, meclis hakkında alay eder gibi ifadeler kullandığını kabul etmekle beraber, bunun sadece kardeşine yazdığı mektuplarda ve vasiyetnamesinde olduğunu belirtmiştir. Oğluna vasiyetinde cumhuriyetin pespâyelik (serserilik) olduğunu, cumhuriyet için rahatını feda edemeyeceğini, cumhuriyet lehine propagandalardan kaçmasını, eşine yazdığı mektuplarında da milletin eski şuurunu kaybettiğini söylemiştir.⁴³

Bütün bunlara ilaveten Nihal Atsız'ın rejim konusunda aldığı ceza;

“Büyük Millet Meclisinin, hükûmetin ma‘nevî şahsiyetini alenen tahkîr fiili hüküm gerekçesinde etrafıyla kayd ve îzâh edilmiş olduğu üzere sabit görüldüğünden Türk Ceza Kânûnunun bu fiile uyan [159]’uncu maddesine tevfiқан ve kendisinin bir öğretmen oluşu, hükûmet erkânına karşı daima menfî bir cephe alışı ve hüküm gerekçesinde de belirtildiği ve hle şimdiki hükûmet idaresini ve bu arada Cumhuriyet rejimini bor görmesi ve Büyük Millet Meclisi hakkında da çok ağır bir tahkîr kelimesi kullanması takdîri şiddet sebebi sayılarak üç sene ağır hapsine ve yine hüküm gerekçesinde tespit edildiği gibi bu suçı işlemek kararının icrâsını cümlesinden olarak kânûnun aynı hükmünün birkaç defa iblâl edilmiş bulunması hasebiyle de Türk Ceza Kânûnunun [80]’inci maddesi mücebine bu ceza üçte bir nispetinde artırılarak dört sene müddetle ağır hapsine;“⁴⁴

şeklinde mahkeme kayıtlarına geçmiştir.⁴⁵ Sıkıyönetim mahkemelerinin daha önceden de belirtildiği üzere cezaları ağırlaştırarak uyguladığı, yukarıdaki ceza kararında da görülmektedir. Bu maddeler genelde eski Türk Ceza Kanunu'nun 146, 158, 159 ve 161. Maddesi olarak karşımıza çıkar.

Hüseyin Nihal Atsız'ın Cumhuriyet'e yönelik eleştirileri ve görüşleri, onun etkilediği kesimlerin düşünce dünyalarını derinden etkilemiştir. Özellikle milliyetçilik, etnik kimlik ve tarih anlayışı gibi konularda öne sürdüğü fikirler,

⁴² Akar, *age*, s. 90-95.

⁴³ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:130, s. 68.

⁴⁴ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:188, s. 121.

⁴⁵ Akar, *age*, s. 114-115.

zaman içinde farklı yorumlar ve yankılar uyandırmıştır. Ancak bu fikirler aynı zamanda tartışmalıdır ve eleştiriye açık noktalar içermektedir.

Hüseyin Nihal Atsız'ın milliyetçilik anlayışı, Türk milletinin birliğini ve gücünü vurgulamakla birlikte, aynı zamanda diğer etnik grupları dışlayan bir dil kullanma eğilimi göstermektedir. Bu tür düşünceler, günümüzde de eleştirilmekte ve insan hakları, çok kültürlülük ve hoşgörü gibi kavramlarla çeliştiği düşünülmektedir.

Atsız'ın eleştirilerinin temelinde yer alan geleneksel değerlere olan bağlılık, aslında Türk modernleşmesinin dönüşmek istediği toplumsal yapıyı sorgulamaktadır. Ancak, modernleşme ve gelenekler arasında denge kurma çabası, dönemin zorunlu bir meselesiydi. Cumhuriyet liderleri, modern bir Türkiye'nin inşasını hedeflerken, bunu yerel değerlerle bağdaştırmak zorundaydılar.

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde, laiklik ilkesi ve din-devlet ilişkilerinin düzenlenmesi de büyük bir tartışma konusuydu. Atsız'ın din ve geleneklere olan vurgusu, dinin toplum yaşamındaki rolünü sorgularken, resmî ideoloji bu konuda daha farklı bir yolu benimsemiştir.

Hüseyin Nihal Atsız'ın Cumhuriyet dönemi Türkiye'sine yönelik eleştirileri ve alternatif görüşleri, toplumda derin bir etki bıraktı. Ancak, bu eleştirilerin bazı yönleri zaman içinde eleştiri ve yeniden değerlendirmeye tabi tutuldu. Türkiye, Cumhuriyet dönemi mirası ve bu döneme yönelik farklı görüşlerle birlikte, kimlik, modernleşme ve toplumsal dönüşüm gibi konularda hâlâ karmaşık tartışmalar içinde bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Hüseyin Nihal Atsız'ın Cumhuriyet ve onun getirdiği değişiklikler hakkındaki düşünceleri, Türkiye'nin tarihindeki önemli bir ideolojik çatışmayı ve kimlik arayışını temsil eder. Atsız'ın fikirleri, hem savunucuları tarafından benimsenmeye devam ederken, hem de eleştirmenleri tarafından sorgulanmaktadır. Bu görüşler, Türk düşünce dünyasının çeşitliliği ve zenginliği içinde önemli bir yer tutmaktadır.

2.2. Profesör Zeki Velidi Togan

Zeki Velidi Togan, 1944 yılında gerçekleşen yargılamalarda dönemin önde gelen tarihçilerinden biri olduğu için, yargılama sürecinde adı geçen önemli isimlerden biridir. Zeki Velidi Togan, 1890 yılında Kazan, Rusya'da doğmuş, Türk tarihçiliğine ve kültürüne büyük katkılarda bulunmuş, Orta Asya Türk topluluklarının tarihini, kültürünü ve dilini incelemiş önemli bir akademisyendir. Togan'ın araştırmaları, Türk dünyasının geçmişine ve Türk

halklarının birbirleriyle olan ilişkilerine ışık tutmuştur.

1944 yargılamaları sırasında Zeki Velidi Togan, Hüseyin Nihal Atsız ve diğer sanıklarla birlikte aynı suçlamalarla karşı karşıya kalmış, Milliyetçilik, ırkçılık ve ayrılıkçılıkla suçlanmalarının ardından mahkeme süreci başlamıştır. Togan, sanıklar arasında öne çıkan akademik bir isim olarak, savunmalarında tarih ve kültürün rolünü vurgulamıştır. Ona göre, Türk milletinin tarihine ve kültürel bağlarına sahip çıkmanın önemi büyüktür. Ancak, Zeki Velidi Togan'ın görüşleri, diğer sanıkların ve dönemin yönetiminin beklentilerine tam olarak uymamaktadır.

Togan'ın dava süreci hem kişisel hem de akademik özgürlüğünün sınırlarını zorlayan bir deneyim olarak değerlendirilebilir. Onun savunması, Türk milletinin tarihsel köklerine ve kültürel bağlarına dikkat çekerek, düşüncelerini ifade etme hakkını savunuyordu. Ancak, dönemin siyasi atmosferi ve milliyetçilikle ilgili hassasiyetler, Togan'ın ve diğer sanıkların durumunu karmaşık hale getirdi.

Neticede, Zeki Velidi Togan, Türk tarihçiliğine önemli katkılar yapmış bir akademisyen olarak 1944 yargılamalarının içinde yer aldı. Togan'ın duruşması, düşünce özgürlüğü ve akademik çalışmaların sınırlarını sorgulayan bir noktayı temsil etmektedir. Onun yaşadığı deneyim, sadece o döneme ait değil, aynı zamanda düşünce özgürlüğü ve siyasi baskının etkilerini anlamak için de önemlidir. Profesör Togan'ın da diğer sanıklar gibi cumhuriyet rejimini yıkmaya isteği ile suçlanması bir akademisyen için oldukça ütopik bir iddiadır.

Profesör Zeki Velidi Togan, Sıkıyönetim Mahkemesindeki iddianâmeye göre, İkinci Dünya Savaşı'na katılmayan Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini yıkmak amacıyla, yeminli bir gizli cemiyet kurmak ve yakalanıncaya kadar da bu faaliyetine devam etmek suçundan, devlet aleyhinde çalışarak, millî hisleri zayıflatmak için propaganda düzenlemek suçundan ve Türkiye Cumhuriyeti'nde izinsiz olarak Türkistan Millî Birliği adına faaliyette bulunmak suçundan yargılanmıştır. Hüküm Fıkrasında açıklanan karar şu şekildedir;⁴⁶

“Türk Ceza Kânûnunun 171'inci maddesinin ikinci fıkrasına tenfikan ve kendisinin üniversite profesörü bulunması ve Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti tarafından kendisine gösterilen güven ve inancı sâ-i istimâl ederek Türkiyeli gençleri de aralarına almak sûretiyle bilhâssa bu

⁴⁶ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:183.

son harp dolayısıyla hükûmetimizin hassasiyetle ta'kîb eylediği çok sıkı tarafsızlık siyasetine de aykırı ve bunu sarsacak ve karşılıklı i'timâd ve dostlukları bozacak mâhiyetde yeminli ve gizli bir cemiyet ve ittifak kurarak buna başkanlık etmesi ve direktifler vermesi takdîri şiddet sebebi sayılarak on sene ağır hapsine ve aynı kânûnunun 173'üncü maddesinin üçüncü fıkrasına tenfîkan dört sene müddetle Adapazarı'nda ikâmetle emniyet nezâreti altına alınmasına ve aynı kânûnunun [31]'inci maddesi⁴⁷ mücebince âmme hizmetlerinden mü'ebbeden mahrumiyetine ve 33'üncü madde⁴⁸ gereğince de bu müddet zarfında mehcûriyet-i kânûniye hâlinde bulunulmasına ve Adliye Harc Tarifesi Kânûnunun [50] maddesinin [10]'uncu fıkrasına⁴⁹ tenfîkan kendisinden (3800) gurus mahkeme harcı alınmasına".⁵⁰

Yukarıda belirtildiği gibi Togan, gizli ve yeminli cemiyet kurmak, buna başkanlık etmek ve yönetmek sebebi ile on yıl ağır hapis, buna ilaveten dört yıl süre ile de Adapazarı'nda emniyet nezaretine alınma, kamu hizmetinden ömür boyu mahrum bırakılma cezasına çarptırılmıştır.⁵¹

2.3. Reha Oğuz Türkkan

Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi'ndeki ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, diğer sanıklarla da yakın bir bağlantı içinde olan Türkkan, özellikle lisede iken kurmuş olduğu Gizli Görem Cemiyeti hakkında yargılanmıştır. Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi bu cemiyetin hedefinin hükûmeti yıkmak olduğunu düşünmektedir ancak bir lise öğrencisi için bu gerçekleşmesi imkânsıza yakın bir iddiadır. Buna rağmen Mahkeme Türkkan

⁴⁷ TCK, **Madde-31**, Beş seneden fazla ağır hapse mahkûmiyet müebbeden ve üç seneden beş seneye kadar ağır hapse mahkûmiyet hükmolunan cezaya müsavi bir müddetle, hidemati ammeden memnuiyeti müstelzimdir.

⁴⁸ TCK, **Madde-33**, Beş seneden ziyade ağır hapis cezasına mahkûm olanlar ceza müdetleri zarfında mahcûriyeti kanuniye halinde bulundurulur. Ve emvalinin idaresinde mahcurlar hakkındaki kanunu medeni ahkamı tatbik olunur.

Beş seneden ziyade ağır hapse mahkûm olan şahsın ceza müddeti zarfında babalık hakkından ve kocalık sıfatının bahşettiği kanuni haklardan mahrumiyetinde hüküm verilebilir.

⁴⁹ Adliye Harc Tarifesi Kanunu, **Madde-50**, Sulh, asliye ve ağır ceza mahkemelerinde para cezasına ve hürriyeti bağlayıcı bir cezaya dair verilen hükümlerden aşağıda yazılı olan şekillerde harç alınır:

Fırka:10 -150 000 kuruştan yukarı para cezası yahut 3 seneden on seneye kadar 3 800 kr.

⁵⁰ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:184, s. 117.

⁵¹ Akar, *age*, s. 106-107.

hakkında aşağıdaki sonuca ulaşmıştır;⁵²

“Reha Oğuz Türkkan’ın Türk Ceza Kânûnunun 171’inci maddesinin ikinci fıkrasına tevfiķan ve kendisinin bu gâye ve maksat etrafında henüz lise talebesi iken kurduğu gizli lise Göremi ve daha sonraları Bozkurtçular Gizli Göremi dolayısıyla vâki’ faaliyet ve temerrüdü takdîri şiddet sebebi addiyle altı sene müddetle ağır hapsine, 1336 doğumlu olmasına ve cürm işlediği zaman henüz 21 yaşı doldurmadığı nazar-ı dikkate alınarak aynı kânûnunun 56’ncı maddesi⁵³ gereğince altıda biri indirilerek beş sene ağır hapsine ve Türk Ceza Kânûnunun 173’üncü maddesinin⁵⁴ üçüncü fıkrasına tevfiķan iki sene müddetle Diyarbakır’da ikâmetle Emniyet-i Umûmiye nezâreti altına alınmasına Türk Ceza Kânûnunun 142’nci maddesince münhal propaganda, medh ve istihsân fülide hüküm gerekçesinde tespit olunduğu vechle sabit görüldüğünün bu madde mücebince ve aynı takdîri şiddet sebepleri ile bir sene müddetle hapsine ve yaş durumundan ötürü Türk Ceza Kânûnunun 56 maddesi gereğince altıda biri indirilerek on ay hapsine ve Türk Ceza Kânûnunun 70’inci maddesi mücebince bu cezaları birleştirilerek cem’an beş sene beş ay ağır hapsine Türk Ceza Kânûnunun 31 maddesi gereğince mü’ebbeden âmme hizmetlerinden mahrûmiyetine ve 33’üncü maddeye tevfiķan bu ceza müddeti içinde kânûnî mehcûriyet hâlinde bulundurulmasına ve iki sene müddetle Diyarbakır’da Emniyet-i Umûmiye nezâretinde bulundurulmasına ve Harc Tarifesi Kânûnunun 50 maddesi uyarınca 3800 gurus mabkeme harcı alınmasına”.⁵⁵

Reha Oğuz Türkkan, 1944 yargılama sürecinde; kurduğu Gizli Lise Göremi ve sonradan da Bozkurtçular Gizli Göremi yüzünden altı sene ağır hapis, yaşı dikkate alındığı için, bu cezanın bir yıl düşürülerek beş sene ağır hapsine, buna ilaveten iki sene Diyarbakır’da emniyet nezaretinde tutulmaya, propaganda medh ve istihsan suçundan bir yıl hapsine, bunun yaş durumundan on ay hapsine indirilmesine, bu cezalarının birleştirilerek beş sene beş ay ağır hapsine, kamu hizmetinden ömür boyu mahrum bırakılma

⁵² Akar, *age*, s. 107-108.

⁵³ TCK, **Madde-56**, Cürmü işlediği vakit on sekiz yaşını bitirmiş olup da yirmi bir yaşını bitirmemiş ve hüküm zamanında altmış beş yaşını geçmiş olanlar hakkında idam cezasına bedel 24 sene ağır hapis cezası hükmolunur. Sair hallerde cezanın altıda biri indirilir.

⁵⁴ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:184, s. 117.

⁵⁵ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:185, s. 118.

cezasına çaptırılmıştır.⁵⁶

2.4. Cihat Savaş Fer ve Nurullah Bariman

Yüksek Mühendis Mektebi 4. sınıf öğrencisi olan Cihat Savaş Fer de tıpkı Reha Oğuz Türkkkan gibi öğrencidir. Dolayısıyla Türkkkan için söylenen, bir öğrencinin mevcut hükûmeti ve cumhuriyet rejimini yok etmesi ihtimalinin düşüklüğü Fer için de geçerlidir. Yedek Piyade Teğmen Nurullah Bariman için de bu ithamlar fazla görülmektedir. Her iki sanık da yeminli gizli cemiyete üye olmaktan, hükûmeti devirmeye çalışmaktan, bunun için çeşitli gizli toplantılara katılmaktan yargılanmaktadırlar. Tıpkı diğer sanıklar gibi suçları da birbiri ile bağlantılıdır.

*“Türk Ceza Kânûnunun 171’inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince dörder sene müddetle ağır hapsine ve aynı kânûnunun 173’üncü maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca Cihat’ın Uşak’ta Nurullah’ın Karşehir’de birer buçuk sene müddetle zâbit nezâreti altında ikâmetlerine ve aynı kânûnunun 31’inci maddesine tevfi kan dörder sene müddetle âmmе hizmetlerinden mabrûmiyetlerine ve Adliye Harc Tarifesi Kânûnunun 50 maddesince her ikisinden ayrı ayrı üç bin sekiz yüz gurusu mahkeme harcı alınmasına”.*⁵⁷

Cihat Savaş Fer ve Nurullah Bariman hakkında Sıkıyönetim Bir Numaralı Mahkemesi aynı cezayı vermeyi uygun bulmuş ve dörder sene ağır hapis ile bir buçuk sene emniyet nezaretinde tutulmalarına, kamu görevinden ömür boyu değil de sadece dörder sene mahrum bırakılmalarına karar verilmiştir.⁵⁸

Sonuç

1944–1947 Turancı yargılamaları, II. Dünya Savaşı’nın etkisi altında şekillenen Türkiye’nin iç siyasetinde milliyetçilik düşüncesinin yeniden tanımlandığı, devlet ideolojisinin sınırlarının çizildiği ve bu ideolojik sınırların yargı eliyle korunduğu bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Bu dava süreci, sadece sanıkların bireysel konumlarını değil, aynı zamanda Cumhuriyet’in nasıl algılandığını ve devletin bu algıyı nasıl yönlendirdiğini de gözler önüne sermektedir.

Sanıkların ifadeleri incelendiğinde, kendilerini “Türk milliyetçisi” ve “vatansever” olarak tanımladıkları; Cumhuriyet rejimine değil, rejimi

⁵⁶ Akar, *age*, s. 107-108.

⁵⁷ TTK-Arşiv, 25/6-1B, Belge No:185, s. 118.

⁵⁸ Akar, *age*, s. 109.

uygulayan kadrolara karşı eleştiriler yönelttikleri anlaşılmaktadır. Ancak dönemin siyasi atmosferinde, bu tür eleştiriler Cumhuriyet karşıtlığı olarak yorumlanmış; milliyetçilik ile rejim karşıtlığı eşitlenerek siyasal bir tehdit algısı oluşturulmuştur. Bu durum, devletin milliyetçilik anlayışı ile bireysel Türkçülük yorumları arasındaki farklılığın derinleştiğini göstermektedir. Sanıkların ideolojik duruşu etnik ve kültürel bir milliyetçilik ekseninde şekillenirken, devletin tercih ettiği milliyetçilik daha merkezîyetçi, inkılapçı ve laik bir çerçevede yeniden inşa edilmiştir.

Dava metinlerinde sıkça yer alan “rejim aleyhtarlığı”, “vatana ihanet” gibi ifadeler, siyasi iktidarın muhalif fikirlere karşı takındığı tutumu da yansıtmaktadır. Bu kavramların kullanımı, hukukî zeminden çok ideolojik bir savunma refleksine işaret etmektedir. Burada hukuki süreç, sadece bireylerin suçlu olup olmadığını belirlemekten ziyade, Cumhuriyet’in o dönemki ideolojik sınırlarını koruma işlevi de görmüştür.

Bu bağlamda, Turancı yargılamalar yalnızca bireysel bir ceza süreci değil; devletin resmi ideolojisiyle bireysel milliyetçilik anlayışlarının çatıştığı ve bu çatışmanın hukuk yoluyla çözümlenmeye çalışıldığı bir dönemsel kırılma noktası olarak değerlendirilmelidir. Bu dava süreci, Cumhuriyet’in ideolojik çerçevesinin topluma ne ölçüde ve hangi araçlarla empoze edildiğine dair önemli veriler sunmaktadır. Ayrıca bu süreç, Türk siyasi tarihinde düşünsel çoğulculuk ile devletin ideolojik homojenlik beklentisi arasındaki gerilimin erken örneklerinden biri olarak da değerlendirilebilir.

1944–1947 yılları arasında gerçekleşen Turancı yargılamalar, Cumhuriyet tarihinin erken döneminde devlet ile birey arasında ideolojik sınırların yeniden çizildiği ve milliyetçilik düşüncesinin devletçi yorumunun güçlendiği bir dönemi temsil etmektedir. Bu yargılamalar, Türk milliyetçiliğinin farklı yorumlarının devlet nezdinde ne derece kabul gördüğünü ve hangi sınırlar aşıldığında tehdit olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Sanık ifadeleri ve dava belgeleri, dönemin siyasi atmosferinde Cumhuriyet’e yönelik tehdit algısının yalnızca fiili eylemlerle değil, düşünsel yönelimlerle de şekillendiğini göstermektedir. Sanıklar kendilerini “Türkçü” ve “Turancı” olarak tanımlarken, bu ideolojik yönelimi Cumhuriyet’e karşı bir tavır olarak değil, Cumhuriyet’in özüne sadık kalmak ve onu güçlendirmek amacıyla benimsediklerini belirtmişlerdir. Ancak dönemin siyasal konjonktüründe, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’nin uluslararası ilişkilerde izlediği temkinli ve Batı’ya yakın durma politikası, içerdeki aşırı milliyetçi yönelimlere karşı bir baskı mekanizmasını beraberinde getirmiştir. Bu yönelimin hukuki zemin üzerinden yürütülmesi ise, siyasal

muhalefetin hukuk eliyle bastırılmasının erken bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Yargılama sürecinde öne çıkan “rejim aleyhtarlığı”, “hükümeti devirmek” ve “vatana ihanet” gibi suçlamalar, yalnızca ceza hukukunun normatif sınırları içinde kalmamış; ideolojik anlamda bir disiplin aracı işlevi görmüştür. Cumhuriyet’in temel ilkeleriyle bağdaşmadığı düşünülen her türlü düşünce ve örgütlenme biçimi, bu dönemde sistem dışına itilmeye çalışılmıştır. Bu durum, hukuk ile ideoloji arasındaki geçişkenliğin somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Turancı yargılamalar sürecinde Cumhuriyet kavramına yüklenen anlamın da döneme göre esnek bir yapı arz ettiği görülmektedir. Sanıklar, Cumhuriyet’i Türk milletinin siyasi ve kültürel egemenliğini kurumsallaştıran bir rejim olarak görürken; dönemin iktidarı bu rejimi, inkılapçı ve laik ilkelere sıkı sıkıya bağlı, devlet otoritesine koşulsuz itaati temel alan bir yapı olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, Cumhuriyet’in kavramsal çerçevesi üzerinden yaşanan ayrışmalar, davanın yalnızca hukuki değil, aynı zamanda ideolojik bir zemine dayandığını da göstermektedir.

Bu çalışma, 1944–1947 Turancı yargılamalarının yalnızca sanıklar açısından değil, Cumhuriyet rejiminin meşruiyetini tesis ve tahkim süreci bakımından da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Türk Tarih Kurumu Arşivi’nden elde edilen belgeler ışığında yapılan analizler, davaların resmî ideolojiyle örtüşmeyen milliyetçilik anlayışlarının dışlanmasına yönelik bir müdahale olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle, Turancı yargılamalar hem bir siyasi iktidar pratiği hem de Cumhuriyet’in ideolojik sınırlarının yeniden belirlendiği bir moment olarak okunmalıdır.

Sonuç olarak, 1944–1947 dönemi, Türk milliyetçiliğinin yalnızca bir düşünce hareketi değil; aynı zamanda devlet ile olan ilişkisi bağlamında sürekli olarak yeniden tanımlanan bir ideolojik alan olduğunu göstermektedir. Bu dönem, düşünce özgürlüğü, siyasi muhalefet ve hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde Cumhuriyet tarihinin kritik dönemeçlerinden biri olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir. Bu bağlamda, ileride yapılacak çalışmalarda, sadece dava metinlerine değil, dönemin kamuoyu, basın ve siyasi partiler düzeyindeki yansımalarına da yer verilmesi, sürecin çok boyutlu anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

1944–1947 yılları arasında yürütülen Turancı yargılamalar, Cumhuriyet’in ideolojik sınırlarının hukuki süreçler aracılığıyla nasıl çizildiğini ve Türk milliyetçiliğinin hangi çerçevede meşru görülüp nerede tehdit olarak

algılandığını gözler önüne sermektedir. Sanıkların savunmalarında sıkça vurguladıkları üzere, kendilerini “Türk milliyetçisi” ve “vatansever” olarak tanımlamaları, dönemin siyasi otoritesinin bu ifadeleri Cumhuriyet karşıtlığıyla özdeşleştirmesine engel olmamıştır. Mahkeme kayıtlarında ve tutanaklarda yer alan “rejim aleyhtarlığı”, “hükümeti devirmek” ve “vatana ihanet” gibi ithamlar, hukuki bağlamdan çok, siyasal bir pozisyon almanın neticesi olarak öne çıkmıştır.

Bu süreçte öne çıkan bir diğer nokta, “İrkçılık-Turancılık” suçlamalarının bazı sanıklarca açıkça kabul edilmesidir. Özellikle Alparslan Türkeş’in ifadesinde, bu suçlamayı bir onur nişanesi olarak gördüğünü belirtmesi, dava sürecinin sıradan bir ceza soruşturmasından ziyade, ideolojik bir hesaplaşmaya dönüştüğünü göstermektedir. Sanıkların ifadelerinde Cumhuriyet’e doğrudan bir karşıtlık görülmemekle birlikte, mevcut hükümetin uygulamalarına ve ideolojik yönelimine yönelik eleştiriler dikkat çekmektedir. Bu durum, Cumhuriyet rejimi ile onu temsil eden siyasi iktidarın eleştirisinin birbirinden ayrı tutulmadığını ortaya koymaktadır.

Çalışmada kullanılan ve Tuğgeneral M. Kemal Kalkan’a ait olan Osmanlıca el yazması belgeler, dönemin yargı süreçlerine ışık tutmasının ötesinde, askeri yargının Cumhuriyet kavramına yüklediği anlamı da yansıtmaktadır. Belgelerdeki değerlendirmeler, Cumhuriyet’in yalnızca anayasal bir sistem değil, aynı zamanda belirli bir ideolojik çerçeve ve sadakat gerektiren bir yönetim biçimi olarak kurgulandığını göstermektedir. Bu bağlamda, milliyetçiliğin etnik veya kültürel yorumlarına kapalı olan resmî ideoloji, devletin mutlak denetimini esas almıştır.

1944–1947 yargılamaları, Türk milliyetçiliğinin devlet kontrolünden bağımsız bir siyasal duruş olarak kabul edilmediği bir dönemi temsil etmektedir. Sanıkların beraat etmiş olmaları, hukuki sürecin sonunda suçsuzluklarının tescili anlamına gelse de bu süreçte maruz kaldıkları ideolojik baskı, Cumhuriyet rejiminin muhalif görüşlerle kurduğu ilişki açısından önemlidir. Cumhuriyet’in bir yönetim biçimi olmanın ötesinde, ideolojik bir çerçeve olarak yargı kararlarına yansıtılması, dönemin hukuk anlayışının da bir göstergesidir.

Sonuç olarak, bu çalışma; sanık ifadeleri, mahkeme belgeleri ve dönemin askerî yargı mensuplarının kayıtları ışığında, Turancı yargılamaların Cumhuriyet rejiminin ideolojik sınırlarının yeniden tanımlandığı bir tarihsel eşik olduğunu ortaya koymuştur. Bu süreç, devletin milliyetçilik anlayışını merkezileştirme ve tek tip bir ideolojik çerçeveye oturtma çabasının hukuki yansımasıdır. Bu yönüyle Turancı yargılamalar, yalnızca bireysel

mağduriyetleri değil, aynı zamanda düşünce özgürlüğü, siyasal çoğulculuk ve hukuk devleti ilkeleri bakımından da derin bir analiz gerektiren tarihî bir örnektir.

Kaynakça

AKAR, Elif, *Türkiye'de Türkçülük, Turancılık ve yargılamalar (1940-1950 arası dönem)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2019.

GELLNER, Ernest *Nations and Nationalism*. Blackwell, Oxford 1983.

HEYD, Uriel *Foundations of Turkish Nationalism: The life and Teachings of Ziya Gökalp*, Routledge, 2000.

HOBSBAWM, Eric J. *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press, Cambridge 1990.

İNÖNÜ, İsmet, *Irkcılık-Turancılık*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları:4, Maarif Matbaası, Ankara 1944.

İNÖNÜ, İsmet, *19 Mayıs Nutku*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları:4, Maarif Matbaası, Ankara 1944.

KEDOURİE, Elie *Nationalism*, Praeger Publisher, New York 1962.

KUTSCHERA, Chris *Kemalizm ve Türk Milliyetçiliği*, İstanbul 2000.

SEFERCİOĞLU, Necmettin, *3 Mayıs 1944 Türkçülük Davası*, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yay., Ankara 2009.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, Ankara 2012.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, A Klasörü*, 25/6-1A, Belge No:21, s.36.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, A Klasörü*, 25/6-1A, Belge No:22, s.37.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:58, s.1.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:59, s.1.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:60, s.2.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:124,

s.62.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:125, s.63.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:126, s.64.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:127, s.65.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:128, s.66.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:129, s.67

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:130, s.68.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:183.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:184, s.117.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:185, s.118.

TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:188, s.121.

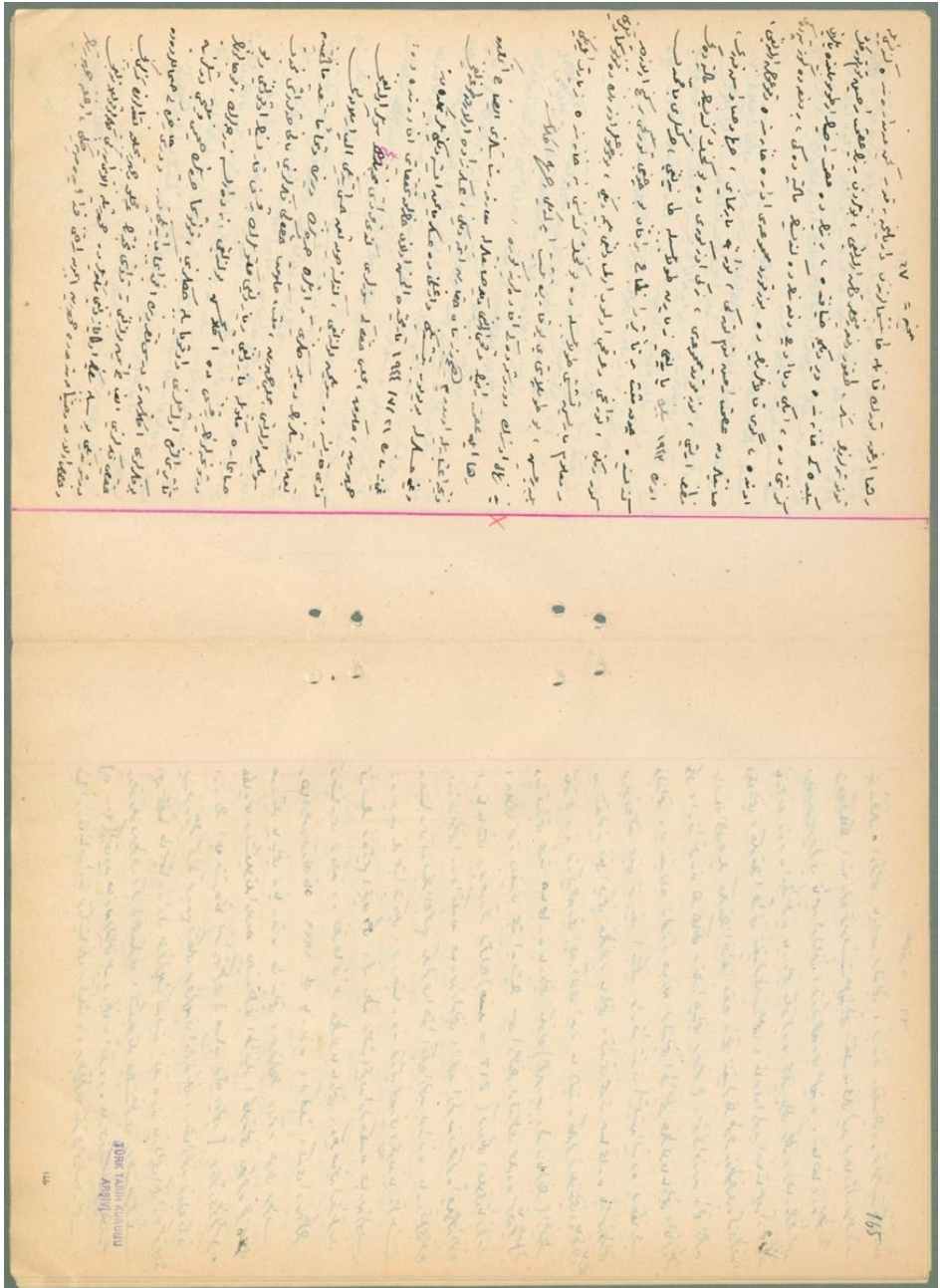
TTK, (2019), *Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü*, 25/6-1B, Belge No:188, s.121

ZÜRCHER, Erik J. *Turkey: A modern history*. I.B. Tauris, London 1994.

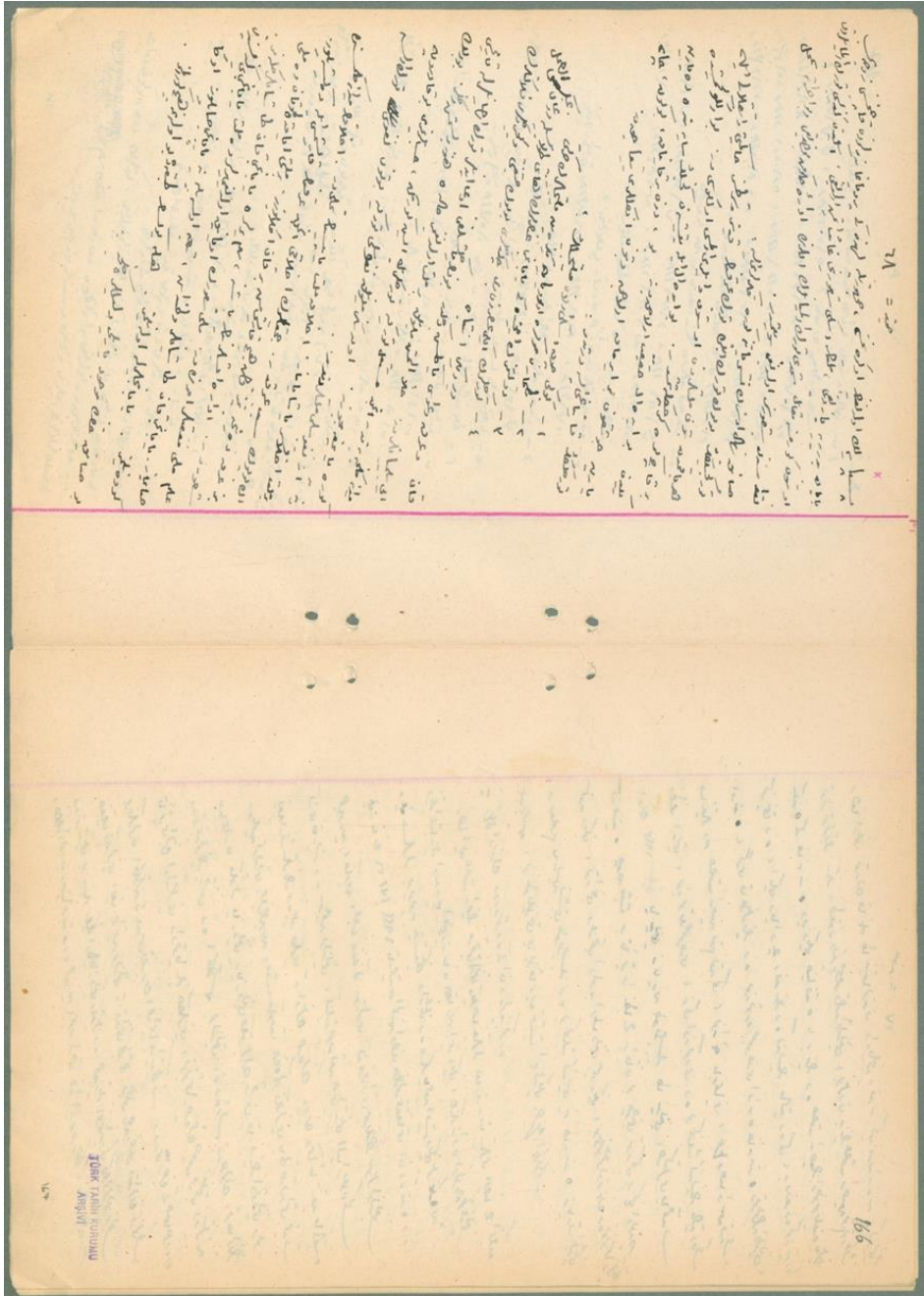
EK-3: TTK Arşivi, Bilge Kitapevi Koleksiyonu, A Klasörü TTK, 25/6-1A, Belge No:20, s. 33.

[illegible][illegible]

EK-4: TTK Arşivi, Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü TTK, 25/6-1B, Belge No:129, s. 67.

EK-5: TTK Arşivi, Bilge Kitapevi Koleksiyonu, B Klasörü TTK, 25/6-1B, Belge No:130, s. 68.

 KAMU YÖNETİMİ ENSTİTÜSÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ	
Makale Bilgileri:	
Değerlendirme:	<i>İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme</i>
Etik Beyan:	<i>* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Benzerlik Taraması:	<i>Yapıldı / Turnitin / intihal.net vb.</i>
Etik Bildirim:	<i>bilgi@turkav.org.tr</i>
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları & Lisans:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.</i>
Article Information:	
Peer-Review:	<i>Double anonymized - Two External</i>
Ethical Statement:	<i>* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Plagiarism Checks:	<i>Yes / Turnitin / intihal.net etc.</i>
Complaints:	<i>bilgi@turkav.org.tr</i>
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights & Licence:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.</i>